

Недоступен ни один перевод.

Өнегесі өміршен

Өнегесі өміршен

26.08.2016

Жаратканның мандайына жазып берген тіршілігінде сан қиындықты бастан өткерсе де мойымаған, қайта ауырлықтың зіл батпан салмағы артқан сайын ширғып

ширайтын, акылы мен енбегі екі жактап, табандылығын таныта отыра ұдайы алға ұмтыла түсетін жігерлі адамдардың түптің-түбінде, әйтеуір, бір үлкен жолға шығып, абырой биігіне де жөніспен жететіні анық.

Мұндай кісілердің өмірдегі талмас күресі, жамандықпен таймас тіресі арқылы әулетіне үлкен үлгі, өрісті өнеге көрсетіп, ұрпағын адамдыкка, адалдыкка тәрбиелеуімен де, балаларының білімді болуы үшін бар күші мен бүкіл жиган-тергенін салып, оларды отбасының ғана емес, елдік істерді алға апарушы етіп өсіруімен де халықтың ризашылығына бөленгенін көпшілікке қалай кенінен жеткізгін келмейді?! Осы айтқанымыздың бәрі де биыл туганына жүз жыл толып отырған Өлкен Жапарұлы сияқты туғырлы тулғаға дәл келеді десек, артық кеткендік болмас деген ойдамыз.

...Арқа онірінде де ақ пен қызыл-дың сойқан соғысының елге кес-апараты көп тиді. Жапар бабамыз, ба-ла-шаға-сын аман сақтау үшін, тобе-сі-нен ұшқан күстың канаты, тосі-нен жорт-қан анын твґагы талат-ын беді-рей-ген Бетпак шолді жаяу-лап ке-сіп от-іп, жолда сексеуілі серей-ген мой--ны ұзак Мойынқұм жерін де арт--қа тас-тап, қырғыздың Кара-бал-та қа--ла--сына жетіпті. Сойтіп, осын-да--ғы орыс қулағына жалданып күн кеш--кен. Сонда бала Өлкен 14 жаста екен.

Тагдырдын жолы сан тарау. Кей-де онын арынды агысы эркімді эр кий-рга ай-шайга каратпай алыстатып агызып экетеді... Атамыздын экеси-мен бирге ендігі орныкты орын тепкені Мойынкүм өңірі болып шыгады. Сол күста, 1932 жылы эйгілі Ораз Жандосов баскаратын арнайы комиссиянын эрекет жасауымен кыргызга ауып кеткен біраз казак елге оралган-ды.

Ол кезде Шу ауданы Алматы облысына карайтын. Ал онын бір болігі Мойынкүм (Ол кезде – Гуляев, селонин негізін калаган орыс копесі). 1932 жылдын желтоксан айынан бас-тап Кыргызстаннан осы жакка кошп келушілер кобейе күскен еді. Себебі, олар үшін азык-түлік комегі (продпомощ) болінген. Алайда, азапты аштык жалгаса берді. Онын артында халыкты кыруга ниеттенген зүлымдык саясаттын күмдык сойылы созылып сорайып күрган...

Жап-жас Элкен осынын бөрінен Коскүдык леспромхозында жұмыс істеп жүріп кана аман калгандай. 1938 жылы 22 жасында тура осы Мойынкүм жерінен эскерге алынып, Батыс Украинада темірдей төртіптін тезіне күседі. Козі ашык, кокірегі ояу, орысша жаксы сойлейтін, пысык, епті, жалындап күрган жас жігіт тез танылып, командирлері оны бай-ла-нысшылыкка бейімдейді. Коп уакыт отпей-ак, тіпті, партия катарына кабыл-данады. Сойтіп жүріп 1939-1940 жылдардагы фин согысына катыскан казактын бірі болды. Енді оны 1941 жылы маусымда басталган Үлы Отан согысынын канды кыр-гыны күтіп күр еді. Сонымен, 1945 жылгы мамырда жауыз жаудын ордасы – Рейхстаг тобесінде Женіс туы желбірегенше Екінші Украин майданы күрамында ок пен оттын ортасында жүрді. Караниетті каской жау-мен арыстандай айкасып, кеудесіне екінші, үшінші дәрежелі «Данк» және «Кызыл Жүлдыз», сондай-ак, екі рет «Отан согысы» ордендері тагылды. Бүган коса бірнеше жауынгерлік медальга ие болды. Ел корганы бол-ган Агыбай мен Балта батыр ата-лары--нын ерлік істерін жастайы-нан жадына күйіп оскен Элекен калайша канарман жауынгер, батыл да батыр майдангер атанбайды!

Байланысшылар взводы коман-дирінін орынбасары, старшина Элкен 1945 жылы Польша жерінде Висла озеніндегі жан беріп, жан алыскан күрапыл шайкаста ауыр жараланады. Содан кейін бір жылдан аса Украина, Эзербайжан, Ресейдегі эскери гос-питальдарда жатып, жаракаты жазыл-ган сон 1946 жылы кайта сап--ка оралган. Ол жакта да мыкты жауын-гер, батыл байланысшы аса кажет болгандыктан шыгар, эйтеуір, коман-дирлері оны еліне жіберуге асык-пайды. Эскерге алынганына тек сегіз жыл откеннен кейін гана бір айлык демалыс беріліп, туган жеріне атбасын бүруына мүмкіндік туады. Ол күста Коктерек (казіргі Мойынкүм) ауданынын эскери комиссары күсінігі мол, әділдікті жактайтын орыс азаматы екен. Дәл сол кісі Элекеннін экеси Жапар аксакалдын осыдан

біраз жыл бұрын қайтыс болып, үй іші-нін асыраушысынан айырылғанын ескеріп, әскерден мүлдем босауына көмектесіпті. Сойтіп, қан кешіп келген майдангердің, Жәніс жауынгерінің бейбіт өмірдегі берекелі еңбегі басталып жүре берген.

Белсенді жігітке басшылар сенді, ел үмітпен қарады. Әрі малдың жайын жақсы білетін қазақтың бірі емес пе?! Оның үстіне Талғар қаласындағы ауыл шаруашылық техникумының бір жылдық курсын бітіріп те алды. Содан Талдыөзек ауылының білдей мал дәрігері болып шыға келеді. Көп ұзамай колхоздың торағалығына сайланып, сан-салалы жұмысын дөнгелетіп әкеткен. Кейіннен колхоз-дар-дың ірілендірілгені белгілі. Соған сәйкес Фурманов атындағы совхоз құрылғанда «Талдыөзек» болімше болып қалады. Әлекен бұл ауылшаруашылығы құрылымын табан аудармай 20 жыл басқарып, елге арналған еңбегімен ерекше көрінеді. Иә, иә, дәл осы жерде атамyzдың басқару әдіс-тәсіліндегі екінші тынысы да ашылғандай еді. Жұмыстың жайын жетік білетін, бәрін де кенінен ойлап, кен пішетін, әрдайым әскери тәртіппен жүретін, әрқашан әділдікті сүйетін, ісі алымды, шаруасы шалымды, адал, турашыл, талапшыл жетек-шінің болімшесі сол кездері күмді өмірдегі ең алдыңғы қатарлы шаруа-шылықтың сапынан табылып еді.

«Әлекеннің ерен еңбегін айт, басқарсан Әлекендей басқар!» деп жұрт жабыла риза болатын. Әлкен атамyz Ленин орденін алған 1966 жылы болімшенің шопандары Роман Байжиенов, Дүйсенбай Айранбаев, бақташы Иген Аяпов, механизатор Александр Вильгелм де мұндай марапатқа ие болған-ды. Қойды жылдам қыркудан бірнеше рет әлем бойынша алдына жан салмаған Шотай Тайбағаровтың да жылдызы жарқырағаны осы кез еді. Олардың бәрі де осы жайсан жанның артынан алансыз ерді, айтқанын бұлжытпай орындады. Шотай, тіпті, өз баласындай болып кетіп еді. Осыдан-ақ, бағамдай беріңіз, жемісті де жемісті жетекшілік дегеннің не екенін! Айтқандай, осы болімше туралы сол кезде одақтық «Правда» газеті де жақсылап жазған. Ленин, «Октябрь революциясы» ордендерімен, бірнеше медальмен марапатталған, Республика Жоғарғы Кенесінің Құрмет грамотасын, «Қазақ КСР ауылшаруашылығына еңбегі сіңген қызметкер» атағын иеленген, Бүкілодақтық халық шаруашылығы жетістіктері көрмесіне бірнеше рет қатысып, оның алтын, күміс медальдарын алған атамyz, шын мәнінде, халқы қалаған, елі елеген ардақты азамат атанған-ды. Мойынқұм ауданының орталығы – Мойынқұм ауылының бір көшесіне есімінің берілуі де жерлестерінің ыстық ықыласын білдір-мей ме! Осылайша, Әлкен атамyz қазақтың қасиетті қара шалының бірі – екі мәрте Социалистік Еңбек Ері Жазылбек Қуанышбаев сияқты Мойын-құмның атак-данқын асқақ-тат-қан халық мақтанышының бірі болды.

Еңбегімен елге ерекше таныл-ған Әлекен отбасылық өмірде де өзіндік орнегін сала білді. 1950 жылы қоруге қоз керек қоркем қыз Әсеммен бас қосып, шанырақ көтерді. Екеуі бақытты гүмбір кешті, ұл-қыз өсірді, оларға тәлімді тәрбие берді, адамдықтың

үлгісін корсетті, адалдықтың жолын нұсқады. Өнегелі отбасы атанып, ауыл-аймақтың, ағайынның құрметіне бөленді. Бүгінде 92 жастағы Әсем әжеміз балаларының ортасында аман-есен отыр. «Сырлы аяқтың сыры кетсе де, сыны кетпейді» дегендей, мейірім шуағы тоғылған жылы жүзіне қарасан, баяғы бал күндерінің баяны сезілгендей болады да тұрады. Ал ауылдық, аудандық, облыстық кеңестің бірнеше рет депутаты болып сайланған, аупартком мүшесі болған, республикалық дәрежедегі дербес зейнеткер атамыз 1987 жылы дүниеден өткен. Әжеміз шалын жиі-жиі есіне алып «Әй, Өлкен-ай, мені артына тастап ерте кетіп қалғаның не?!» деп құрсініп қояды. Бірақ, берекесі де, мерекесі де мол үлкен әулеттің асыл анасы әрдайым өскен-өнген ұрпағының тілеуін тілеп, елдің аман, жұрттың тыныш болуын қалайды. Қалайда қазіргі күніне шүкірана айтады.

Өлкен атамыз бен Әсем әжеміз сегіз үл-қызды аялап өсірді. Барлығы да әкелік, аналық енбектерін, сенімі мен үміттерін ақтады. Қазіргі кезде олардың бәрі де елге сыйлы, көпке қадірлі азаматтар. Тұңғыштары Берікбол Жапаров әке жолын қуып, көп жыл басшылық қызметте істеді. Қазақ ауылшаруашылығы институтының механика факультетін бітірген. Түрлі шаруашылықта бас инженер, білгір жетекші болған. Бекеннің, әсіресе, «Хантау» совхозын басқарғандағы әдемі іс-әрекеттері әлі күнге жұрт есінде. «Әке қорған оқ жонар» дегендей, Берікбол да өзге берік, жұмысқа мығым, іскер болды. Жалқауды аямайтын, енбекке етене берілгенді аялайтын, қай мәселені болсын әріден ойлап, ақылмен шешетін, елдің де жай-күйін жақ-сы білетін, үнемі ортақ шаруада жаналық ашып жү-ре-тің. Шалғайдағы Мо-йын--құмнан-ақ Ресей кәсіп-орын-дары---мен бай-ланыс жаса--ды, сой-тіп, темір кү-быр алдырып ауыл іші-не су күбырын жүргізу-ді бастап еді. Малы өнімді, егісі түсімді болды. Ауданда алғаш рет Наурыз тойын дүрілдетіп өткізді. Сойтіп, совхозды алдынгы қатарға шығарған. Қазақтың тамаша азаматы, мықты кинорежиссері, марқұм Аяған Шәжімбаевтың «Ауылым Хантауының баурайында» деген деректі фильм түсіргені де осы кез еді. Тұңғыш үл артынан ерген қаралары – іні-қарындастарына әрдайым қамқор болып, бар білгенін үйретті, бәрін үғуға, әділетті, әдепті жүруге баулыды. Мұны да ақылман әке тәрбиесінің әсері-ау деп түсінуге болар, тегінде!

Бүгінде тоқсан екі жастағы Әсем әжеміз осы үлкен баласы мен келіні – білікті экономист, өзі де аяулы әже атанған Бейшенқұлдың қолында. Ал-ғаш-қы келінін түсірген кездегі алыс-та сағымдай бұлдырап қалған әдемі әсерінен бе екен, айрықша жақсы қореді. «Бәрін де маған бірдейсіңдер ғой, бірақ, бәрібір Берікболым мен Бейшенқұлме жетпейсіңдер!» – деп үйдің берекесін кіргізіп отыр.

Өкесінің ерен енбегін, ақ-адал жүріс-тұрысын, әділ іс-әрекетін жанымен үғынып, тағылымды сөзін құлағына құйып өскен Бекеннің спортшылығы да бар. Бар болғанда да көдімгідей – институтта жүргенде самбодан спорт шебері атанған. Қоніл хошы келгенде

әуелетіп ән айтып та жібереді.

– Мектеп бітірерде, – дейді Берік-бол Өлкенұлы, – аудан орталығы-на әс-кери училище мамандары келіп, әнгі-ме откізді, яғни, оздеріне окуға ша-кыр-ды. Менін офицер болуға ойым катт-ы кетті. Мұнымды сонау Сочиде дем а-лып жатқан әкем естіп қойса керек, сол жактан кідірмей ұшып кел-ді-ау! Айтқаны: «Ешқандай да әс-кери учили-щеге бармайсын, ауыл шаруа-шы-лығы институтына түсесін. Ел ішін-де жүресін, абыройын артады, қар-нын тоқ болады». Бұл тағдыры тар жол, тайгак кешумен тартылған, оқ бора-ған, отқа оранған майдан даласында өмір мен олімнің ортасында жүрген әкенің мұндай сұмдықты енді балаларымның басына бермесін, олар тек еңбекпен тыныш, жаксы ғұмыр кешсін дегені екен ғой, бүгінде ойлап қарасам!

Ал Барыс Өлкенұлы Жапаров есімі елімізге де, одан тысқары жерлерге де белгілі ғалым, ғылым докторы, профессор, кешегі кенестік кезеңде одақ бойынша ең жас техника ғылымдары докторының бірі болған. Ғылыми атакты 32 жасында «Жүйелі талдау және автоматтық басқару» маман-дығы бойынша қорғады. Түркия-дағы Казак елшілігінде кенесші қызметін атқарған дипломат. Мойынқұм ауданын-ын құрметті азаматы. Қазір Казак-стан Республикасы Президенті Архивінің директоры. Үшінші ұлы Айдар Алматыдағы ірі құрылыс фирмасының вице-президенті.

К.Сәтбаев атындағы Казак поли-тех-никалық университетінің «Бас-қарудың автоматтандырылған жүйе-лері» факультетін үздік дипломмен бітірген Гүлжамал Өлкенқызы бол-са, ел жүрегі – арайлы да асқак Астана-дағы «Тұран Астана» уни-вер-ситетінің ректоры, экономика ғылым-дарының кандидаты, профес-сор. Ол да осы зама-науи үлгі-дегі жоғары оқу орнын байыпты бас-қарып келеді, яғни, казактын санаулы ректор қызының бірі. Реті келіп тұрғанда айтайық, қазіргі кезде атал-ған университет дүние жүзіндегі 50-ден аса жоғары оқу орындарымен серіктестік байланыс орнатып отыр.

Басқа қыздары туралы айтсақ, Құләш белгілі дәрігер, осы салада ұзақ уақыттан бері жемісті қызмет етуде. Сәуле қаржы жүйесінің білікті маманы, Лаура да дәрігер, Астана қала-сының денсаулық сақтау саласында жұмыс істейді, ең кішілері Ләйла Алма-тыдағы туристік агенттікке жетекшілік етеді.

Міне, алып бәйтеректей жапыра-ғын кенге жайып мәуелеген, жак-сы--лығы жұрт жадында қалып әуеле-ген, ұл-қыздарына ұлагатты тәрбие бер-ген, олардың келешегіне

сенген ардақты Өлкен атамыздын балалары-н-ын әрқайсысы казак елінін бір-бір үлгілі де орнықты отбасы атанып отыр. «Адам ұрпағымен мын жасайды» дегеніміздің озі де осы шығар-ау!

Берікбай КАДЫКОВ,

журналист

АЛМАТЫ

<https://egemen.kz/2016/08/26/58685>